

קיצור הלכות ליל הסדר

יש כאן קיצור של עיקר הלכות ליל הסדר. הוא כתוב בצורה מאד תמציתית כדי להקל על מי שרוצה ללמוד אותם בזמן קצר. הדברים שכתובים בכתב גדול הם הדברים שחשוב שעורך הסדר יודיע לכולם בזמן הסדר.

הכנות לליל הסדר

חשוב שכולם, ובמיוחד הילדים, ישנו בערב פסח, כדי להיות עירניים בלילה.
להכין מראש את כל מה שנצרך לליל הסדר, כדי לא להתעכב הרבה כשבאים מבית הכנסת.

מה צריכים להכין?

- שולחן ערוך עם כלים נאים
- כרים וכסתות להסיבה
- הגדות לכל המסובים
- כוסות לכולם – עדיף לא להשתמש בכוסות גדולים מדי (מינימום 86 סמ"ק – מקסימום 150 סמ"ק), כדי שהמסובים ישתו את כל הכוס ולפחות רובו של כוס.
- יין או מיץ ענבים – עדיף אדום
- מצות שמורה – מכונה או יד, כל אחד לפי מנהגו
- מרור לכולם – עדיף חסה (בדוק מחרקים) או חזרת למי שנוהג בה מי מלח או חומץ לטיבול ראשון
- לקערת ליל הסדר:
- זרוע – של שה או כנף של עוף – צלוי ולא מבושל
- ביצה – מבושלת וצלוייה
- כרפס – ירק שלא יוצאים ידי חובת מרור - סלרי, פטרוזיליה. כל אחד לפי מנהגו. ויש נוהגים בתפוח אדמה מבושל.
- מרור
- חרוסת – תערובת של תפוחים, שקדים, אגוזים, תמרים, יין – כל אחד לפי מנהגו.

קדש

מוזגים כוס ראשון ומקדשים עליו.

שטיפת הכוס

למלאות הכוס על ידי אחר

לא לפני צאת הכוכבים

אין נוטלים ידים לפני קידוש אפילו הנוהגים כן במשך השנה.

כוונה לצאת ידי מצוות קידוש וכן הכוס הראשון של

ד' כוסות

שהחיינו

בזמן ברכת שהחיינו יש לכוון גם לשאר מצוות הלילה

אם שכח שהחיינו – ניתן לומר עד סוף החג

אם שכח הבדלה – יש לסדרו על אחד הכוסות האחרים

בזמן הברכה יש לכוון לשתות בין הכוסות – שמא ישכח להסב ולא

יראה כמוסיף על הכוסות

שיעור הכוס - רביעית. 86 גרם – כמנין כוס. חזון איש – 150 גרם -

כמנין כוס הגון. לכתחילה יש לשתות את כל הכוס, בדיעבד ניתן לשתות

רוב כוס. לכתחילה אין לקחת כוס גדולה מדי.

בהסיבה בצד שמאל

לכתחילה תוך כדי שתיית רביעית, בדיעבד תוך כדי

אכילת פרס

ר' אלישיב ור' משה – יין, אך ניתן לערבב במיץ ענבים. רש"י – מיץ

ענבים

מותר לדלל את היין במים, כל עוד שניתן לטעום את האלכוהול.

סדר עדיפויות:

1. יין

2. יין מעורבב במיץ ענבים

3. מיץ ענבים

4. יין מעורבב במים

5. מיץ ענבים מעורבב במים

6. יין צימוקים או חמר מדינה

חמר מדינה, היינו דברים ששותים גם כשלא צמאים. (משום מה

כתוב ששתיה קלה מוגזת אינה חמר מדינה, ואינני מבין למה).

עדיף יין אדום

אם הלבן משובח לפי ר' עובדיה יוסף בכל זאת עדיף אדום, אולם

מנהג האשכנזים שונה.

ורחץ

נוטלים ידים אך לא מברכים.

הטעם שיש דין נטילת ידים על דבר שטיבולו במשקה

(אין זה דין שמיוחד לליל הסדר בלבד, אלא לכאורה לכל ימות השנה.) מחלוקת ראשונים אם יש חובה לברך. ההלכה שאין מברכים מחמת ספק ברכות. וכן נהגו שאין לברך על נטילת ידים זו. ואף שלפי הגר"א כן מברכים, כיון שנהגו שאין אוכלים כזית גם הגר"א יודה שאין לברך. אם טעה ובירך על נטילת ידים – יקפיד לאכול כזית, ויעשה הפסק לפני נטילת ידים על הסעודה. יש להקפיד לקחת את הירק בידים ולא עם מזלג.

- שבעה משקים שהם: י"ד, שח"ט, ד"ם –
 יין, דבש, שמן, חלב, טל, דם, מים.
 אם אין חובה ליטול בכל השנה, למה נוהגים כן רק בליל הסדר?
 (א) כדי לגרום לתינוקות לשאול (חק יעקב).
 (ב) ויש שכתבו שכיון שהכרפס הוא מצוה, לכן אף שבכל השנה אין מקפידים על נטילה זו, בלילה זה מקפידים ונוטלים (לבוש).
 (ג) הנקיון מראה על דרך חירות (ר' ראובן מרגליות)
 (ד) יש כאן ענין של טהרת הרגל (ר' שלמה זלמן?)
 (ה) אין הכי נמי באמת יש חובה ליטול נטילת ידים על דבר שטיבולו במשקה בכל השנה

יש מנהג שרק בעל הבית נוטל. מנהג זה תלוי בהבנה של טעם ורחץ בכלל.

- (א) כדי שישאלו – מספיק לבעל הבית
 (ב) הקפדה בגלל שזו מצוה או נקיות – אולי כולם
 (ג) חובה בכל השנה – ודאי דין על כולם

יש לכוין לא לצאת בזה חובת נטילת ידים לסעודה (פרי מגדים).
 יש נוהגים להביא מים לבעל הבית, ויש נוהגים אף ליטול ידים על ידי אחר, וזוהי דרך חירות.

כרפס

ירק אבל לא מחמשת המינים שכשרים למרור פחות מכזית, כי יש ספק לגבי הברכה האחרונה

ענין הכרפס הוא מנהג ולא מצוה – והראיה, שאין ברכת המצוה על זה. וכיון שאינו בגדר מצוה, לא קבעו אותו לאכילת חובה, ולכן אין באכילה זו צורך בכזית. אולם הרמב"ם סובר שצריכים לאכול כזית, וכנראה הוא סובר שכן קבעו לאכילת מצוה.

ברכת בפה"א – יש לכוון גם למרור

לכוון שיצא מהחדר – שהרי יוצאים מהחדר לנטילת ידים טיבול במשקה חומץ או מי מלח. הרמב"ם ועוד ראשונים כתבו שטובלים בחרוסת, אולם מנהגנו אינו כן, כדי שהחרוסת יהיה לטיבול המרור.

טעם תקנת הכרפס והטיבול – כדי להביא את התינוקות שישאלו. אמנם הובאו הסברים לכרפס בשני כיוונים: על הצער ועל החירות (גנות ושבח).

(א) על הצער

- I. סי' פרך (סי' רבוא עבדו את מצרים עבודת פרך)
 - II. זכר לירקות שבהן חבשו העבדים היהודים את פצעייהם במצרים (אורחות חיים)
 - III. הסבר זה מסתדר עם המנהג לטבול במי המלח שהם זכר לדמעות של ישראל במצרים
- (ב) הטיבול הוא דרך חירות כבני מלכים שאוכלים מנה ראשונה לפני הסעודה כדי להגביר את התיאבון.

האם בהסיבה? שני מנהגים, והדבר תלוי בטעם

הכרפס

לכאורה צריך ירק ירוק – מנהג תפוח אדמה מקורו בצפון אירופה, שלא היו ירקות נמצאים בעונה זו של פסח. מהרי"ל – דוקא כרפס – פטרוזיליה קיצור שוי"ע – סלרי ערוך השולחן – אפשר תפוח"א מבושלת, וכן משנה ברורה מתיר. אולם יש שפסקו שברכת תפוח"א מבושלת היא שהכל ולא בורא פרי

האדמה. גם יש שכתבו שאין דבר מבושל מעורר התאבון. בכל זאת נהגו כן באירופה, כאמור, שלא היה להם ירק בסוף חודשי החורף.
אין לקחת פירות ואפילו דברים שברכת בורא פרי האדמה – שמזה התינוקות לא יבואו לשאול

יחץ

שבירת המצה – חלק אחד גדול וחלק אחד קטן, **חלק הגדול לאפיקומן.**

מה דרכו של עני בפרוסה – כי אין לו כסף ללחם שלם לעטוף את המצה – על פי הפסוק משארותם בשמלותם יש נוהגים לשים את המצה על הכתף ולשאול: מהיכן אתה בא, והוא עונה ממצרים! וכך מובא בכף החיים (אות קכג) "ומנהגינו לכרוך אותו במפה ולקשרו בכתף התינוק ואחר כך אומרים הא לחמא עניא וכו', ואחר כך הולך התינוק ודופק על הדלת ואומרים לו: מי אתה? ואומר: ישראל; ומאין באת? ואומר: ממצרים, ולאן אתה הולך? ואומר: לירושלים; ומה אתה נושא? ואומר: מצה. ואחר כך בא לפני המסובים וקורא מה נשתנה וכו'. ונשאר קשור בכתפו עד שמגיעין לאכילת האפיקומן".
וכעין זה מובא הגדת חקל יצחק: ששואלים את התינוק: "מאין אתה בא? והלה משיבו: אני בא עכשיו ממצרים... איך אפשר שיצאת ממצרים הלא היא סגורה ומסוגרת שאין עבד יכול לברוח משם, והוא עונה הלילה הזה הוא ליל שימורים אשר הקב"ה עשה בו נס שיצאו ששים רבוא איש ממצרים בריש גלי לחירות עולם" (ויגד משה קיז-קיח).
למה שוברים דוקא את המצה האמצעית? הרי אין מעבירים על המצות. הרוקח אכן סובר ששוברים את המצה העליונה. אולם הב"ח סובר שאם היינו שוברים את המצה העליונה זה יגרום לבעית מעבירים על המצוות בזמן מוציא מצה, שהרי שם מברכים קודם המוציא על השלמה, ואחר כך על אכילת מצה על הפרוסה.

חוטפין את המצה - כתוב בגמ': "חוטפין מצה בלילי פסחים בשביל תינוקות שלא ישנו (כדי שישאלו)". ובראשונים נאמרו כמה פירושים בענין זה:

- (א) מגביהין את הקערה כדי שישאלו (רש"י 1)
- (ב) ממהרים לאכול כדי שלא ירדמו (רש"י 2, ראב"ד)
- (ג) מסלקים את הלחם מלפני התינוקות, כדי שיהיו רעבים ולא יירדמו (רשב"ם, ר"ן)
- (ד) קודם האכילה מקצרים באמירת ההגדה (כל בו, תוס' יום טוב)
- (ה) חוטפין מצה זה מיד זה (רמב"ם)

מלשון הרמב"ם נתפשט המנהג של התינוקות לחטוף מצת האפיקומן, שעל ידי זה לא יירדמו ויתעוררו לשאול. אמנם, מנהג זה אינו מופיע בשו"ע, ואף המ"ב לא כתבו. ויש ששללו את המנהג הזה מכמה טעמים:

(א) מצת האפיקומן היא זכר לפסח, וכשם שהפסח טעון שמירה ונפסל בהיסח הדעת, כך הדין באפיקומן (בשם ר"ח מבריסק);

(ב) הגניבה אסורה אף בדרך שחוק ואף לדבר מצוה;

(ג) אין להרגיל את התינוקות בגניבה.

וכן כתב באורחות חיים שמנהג זה הוא בדוי והבל, ועל כן כל המונע מנהג זה, משובח. ובכמה קהילות ספרדיות לא היו נוהגים מנהג זה.

למה שוברים את המצה באמצע הסדר, הרי ניתן היה לשים שני חלקים של הפרוסה על הקערה עוד לפני הסדר? דעת זקנים מתרץ שהוא מרמז לקריאת ים סוף.

מתי שוברים את המצה?

נחלקו בזה הראשונים – הרמב"ם - אחרי מגיד, ר' יוסף טוב עלם – לפני מגיד.

ומסביר הגרי"ד שנחלקו בטעם העיקרי של לחם עוני – האם בגלל מה דרכו של עני בפרוסה או בגלל לחם שעונים עליו דברים הרבה. לפי הרמב"ם הדרש העיקרי הוא לחם מה דרכו של עני בפרוסה, ולכן יש לבצוע סמוך לברכה. אולם לפי ר' יוסף טוב עלם הטעם העיקרי הוא לחם שעונים עליו דברים הרבה, ולכן צריכים שהפרוסה תהיה על השולחן כל זמן אמירת ההגדה.

מגיד

כדי שהתינוקות ישאלו אנו עוקרים את השולחן, ומוזגים כוס שני לפני "מה נשתנה".

לאחר "מה נשתנה" מחזירים את הקערה ומגלים את המצות ומתחילים עבדים היינו - לחם עוני - לחם שעונים עליו דברים הרבה.

גם נשים חייבות באמירת ההגדה (בעצמן או על ידי שומע כעונה).

צריכים להבין מה שאומרים בהגדה. לכן יש לעורך הסדר לתרגם או לפרש מה שאומרים בדרך פשוטה וברורה.

לפני קריאת ההגדה יש לכוין שיוצאים בזה מצות עשה של סיפור יציאת מצרים.

אסור להפסיק בשתיה באמצע אמירת ההגדה.

אין להסב בזמן אמירת ההגדה אלא אומרים את ההגדה באימה וביראה.

מצות זכירת יציאת מצרים יש בכל יום. מהו ההבדל בין מצוה זו ומצות סיפור יציאת מצרים?

עונה ר' חיים:

(א) בכל יום מספיק לזכור, בלילה זה יש חובה לספר

(ב) בלילה זה צריכים לספר בדרך שאלה ותשובה

(ג) בלילה זה יש חובה לספר על מצוות הלילה - כל שלא אמר שלשה דברים הללו וכו'

נוסח מה נשתנה הוא עבור האינו יודע לשאול (שבלי הלקט).

בזמן המכות להוציא קצת יין - האיסטניס יכול לשפוך אם מפריע לו הכנסת האצבע לתוך הכוס.

בזמן אמירת מצה ומרור זה, יש להרים את המצה והמרור, אולם בזמן אמירת "פסח... על שום מה" לא יגביה את הזרוע.

כוס שני - מחלוקת אשכנזים וספרדים אם יש לברך על הכוס השני והרביעי.

רחצה

נטילת ידיים – יד ימין קודם
ליזהר בנטילת ידיים ולא לקמצן עם המים
עובר לעשייתן – איך עושים? מברכים לפני הניגוב
למה נוטלים שוב הרי כבר נטלו ידיים בורחץ? שמא לא נזהר בידיו.
אולם מה קורה אם אדם בטוח שנזהר בידיו. על פי ההלכה אף שיש צורך
ליטול שוב לאכילה, מכל מקום במקרה זה אין לו לברך. לכן העצה היעוצה
היא שיש לו לטמא את ידיו על ידי שנוגע בנעלו וכדומה.

**אין להפסיק בדיבור עד כורך. לכן כל ההסברים של
בעל הבית עד סוף כורך יש לעשות עכשיו לפני נטילת ידיים.**
וכן יש לשים את המצות שמברכים עליו על השולחן לפני נטילת
ידיים, שלא יהיה אף הפסק כזה. וכן אם מודדים כזיתים יש לעשות לפני
נטילת ידיים.

מוציא מצה

מצה אחת משתי המצוות מדאורייתא.

כולם חייבים, גם נשים, ואף שזו מצות עשה שהזמן גרמא, שכל מי שחייב באיסור חמץ חייב במצות מצה.

מחמשת מיני דגן, דברים שאפשר ליהפך לחמץ.
מצה שמורה לשם מצות מצוה, עדיף משעת קצירה, ולפחות משעת טחינה.

בזמן ברכת המוציא מחזיק את כל שלשת המצות, אך בזמן ברכת על אכילת מצה מחזיק רק העליונה והפרוסה.

שני כזיתים – אחת מהשלימה ואחת מהפרוסה.

טעם שני כזיתים – כי יש ספק אם הכזית דאורייתא שמברכים עליו הוא על העליונה או על הפרוסה, לכן אוכלים כזית מזה וכזית מזה.

לכאורה ענין זה שייך רק לבעל הסדר שעושה את הברכות.

לא ישבור את המצות עד אחר ברכת "על אכילת מצה"

בלי מלח, שכך דרכו של עני לאכול את לחמו, בלי מלח.

אין מצוה של אכילת מצה אלא בלילה זה, ובשאר כל הלילות רק אסור לאכול חמץ. אמנם כתוב בשם הגר"א שאכן יש מצוה באכילת מצה כל שבעה, אלא שאינו חיוב אלא מצוה קיומית.

אחר ברכת המוציא יניח את המצה השלישית להשמט מידו ויברך ברכת "על אכילת מצה".

יש לכוין בברכת "על אכילת מצה" גם את המצה

שיכרוך עם המרור. ויש אומרים לכוין גם לאפיקומן.

עדיף בבת אחת, ולפחות תוך כדי אכילת פרס 2-4

דקות. ויש אומרים עד 9 דקות.

אוכל מן השלמה והפרוסה ביחד.

אוכל בהסיבה, ואם שכח ולא הסב, יחזור ויאכל עוד כזית

בהסיבה.

עד חצות

כזית – מצת מכונה - שליש מצה – הגר"ח נאה; חצי

מצה – חזון איש; שני שליש – רמ"פ; מצה שלמה – מועדים וזמנים

מצות יד – בין שליש לחצי מצה.

מרור

בזמן הזה דרבנן שאין לנו קרבן פסח.

5 מינים כשרים למרור, המובחר שבהם חסה. אף שחסה אינה מריר, כתוב בירושלמי שכמו שחזרת תחילתו מתוק וסופו מר, כמו כן העבדות במצרים.

גם השורש וגם העלים כשרים למרור לומדים ממצה – גידולי קרקע, מין זרע, דבר שכשר למעשר שני, מינים הרבה.

השיעור – כזית – חצי ביצה. מרור דרבנן בזמן הזה. 1oz of horseradish

חסה – 8x10 inches כגודל נייר A4

האכילה תוך כדי אכילת פרס.

טובלים בחרוסת – זכר לטיט וזכר לתפוח

לא אוכלים את החרוסת אלא מנערים אותו

מברכים "על אכילת מרור" ומתכוונים גם לכורך.

לא אוכלים בהסיבה, שהוא זכר לעבדות. ומכל מקום מותר

לאוכלו בהסיבה.

יש לכוין גם למרור של כורך.

לא כמושים או כבושים

צריכים לטעום את המרור, "טעם מרור", וזה הבדל בין מצה למרור.

בלע מצה יצא, בלע מרור לא יצא.

לכן לא יוצאים במרור מבושל, כי אין בזה טעם מרור. לכן לא יוצאים

בכבוש, כי כבוש כמבושל.

כבוש, לפי רש"י רק אם הכבישה מוריד מהטעם, לכן כבוש במים לא

הוי כבוש, אולם לרוב הפוסקים גם זה כבוש, ולכן אין להשרות את המרור

במים מעת לעת.

כורך

כזית מהמצה התחתונה. כורך כזית מצה וכזית מרור.
נחלקו הראשונים אם טובלים בחרוסת, כי כתוב שיש רק שני
טיבולים ולא שלשה, אכן נוהגים להטביל בחרוסת ומנערים את החרוסת
מעליו.

אוכל תוך כדי אכילת פרס

אוכל בהסיבה, אך אם לא הסב אינו חוזר

זכר למקדש – מתי אומרים? מ"ב (ביאור הלכה) -

אומרים אותו לאחר סוף האכילה.

לפי הלל, האם יש כאן שלש מצוות נפרדות, או מצוה אחת של קרבן
פסח, ושני דברים הנלווים אליו? על פי הגמ' משמע שיש מצוה אחת של
קרבן פסח.

שולחן ערוך

רמ"א על פי הרמב"ם כותב שעדיף לאכול את כל הסעודה בהסיבה.

סעודת יום טוב - כלים נאים וכו' לא לאכול יותר מדאי כדי להשאיר זמן לאפיקומן, שאכילת האפיקומן לא תהיה אכילה גסה וכן אין לאכול מאכילים שמרדימים. המנהג שלנו שאין אוכלים צלי בליל פסח, גזירה שמא יאמרו בשר פסח הוא. ואפילו אין לאכול בשר צלוי של עגל ועוף וכן כל דבר שטעון שחיטה, אולם דגים וביצים מותר לאכלם צלויים לפי שאינם דומים כלל לבשר ולא יטעו בזה.

מנהג לאכול ביצים קשות – יש אומרים לטבול במי מלח, ויש אומרים דוקא לא לטבול שישאר רק "שני טיבולים" (רמ"א סוף תעו). ויש שכתבו שהרוצים לטבול את הביצה במי מלח, יעשו כן בכף או במזלג, ולא על ידי טיבול בידים, שלא יראה שעושה שלשה טיבולים על הסדר, והרי אמרנו "מטבילין שתי פעמים" (כי טוב סה).

אוכלים ביצה זכר לחורבן – כי יום הראשון של פסח תמיד חל באותו יום בשבוע שחל תשעה באב. וכאמור לעיל, גם גלות מצרים וגם חורבן הבית נגרמו בגלל שנאת חנם – כתונת פסים וכן בית שני. תזכורת זו באה לומר לנו שאם בעוד חמשה חדשים אנו עדיין צריכים לצום בתשעה באב, זה בגלל שעדיין לא הפנמנו את המס הזה של שנאת חנם. עוד יש בזה המימד של זכר לחורבן שהיום חסר לנו עיקר הסדר, שהיינו קרבן הפסח.

אולם הגר"א כתב שהטעם לאכילת הביצה הוא זכר לקרבן חגיגה. אבל אין אוכלים את הזרוע בגלל שהוא צלי. ולפי הטעם הזה יש ענין רק באכילת הביצה שעל הקערה, אך מזה נשתרבב המנהג שכולם אוכלים ביצה.

הטעם שחז"ל תיקנו שהסעודה תתקיים באמצע הלל, ללמדנו שגם הסעודה צריכה שתהא בקדושה וטהרה, ואף באכילה יש משום עבודת ה', ולכן אין הסעודה נחשבת להפסק, כי הכל המשך אחד (הסדר הערוך תקמח).

צפון

אחר גמר הסעודה אוכלים ממצת האפיקומן זכר לפסח הנאכל על
השובע.

**לכתחילה יש לאכול שני כזיתים, אחד זכר לפסח
ואחד זכר לחגיגה** (או זכר להמצה שהיו אוכלים יחד עם קרבן פסח?).
אולם מי שקשה לו יכול להסתפק בכזית אחד.
אם אבד האפיקומן, או שאין מספיק לכל אחד מאותה מצה, לוקחים
ממצה אחרת.

גם נשים וקטנים חייבים באכילת אפיקומן.

**לכתחילה יש ליזהר לאכול את האפיקומן לפני חצות.
אוכלים את האפיקומן בהסיבה.** אם שכח ואכלו בלי הסיבה
– עדיף לאכול את האפיקומן שוב בהסיבה, אך אם קשה עליו האכילה,
אינו צריך לחזור ולאכול עוד כזית.

אין לאכול שום דבר אחר האפיקומן, כדי שלא יעבור מפיו
טעם מצה של אפיקומן שהוא מצוה. לענין שתיה נחלקו הפוסקים,
**ולכתחילה יש ליזהר מכל משקה חוץ ממים, וכמובן שתי
הכוסות האחרונים.**

יש נוהגים לומר באכילת האפיקומן "זכר לקרבן פסח שהוא נאכל
על השובע".

אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, אין לאכול שום דבר אחר
האפיקומן, כדי שטעם המצה ישאר בפה – ויש בזה קיום של "בשעה שמצה
ומרור מונחים לנפיד", שהרי מכאן עד סוף הסדר אין מצות על השולחן
(הגרי"ד, מובא בהגיוני הלכה).

עושים זכר לפסח עם מצות ולא עם בשר – כדי שלא יאמרו שאמנם
מקריבים קרבן פסח.

ברך

יש להקפיד על שטיפה והדחה בכוס שלישי יותר מאשר בשאר הכוסות לפי שיש לחוש שנתלכלכה הכוס מפירוורים בשעת האכילה. יש אומרים שאף אלו שאין נוהגים בכל השנה ליטול מים אחרונים בליל הסדר יש להקפיד ליטול מים אחרונים. בליל הסדר יש לנסות לברך בשלשה כדי שיוכלו לברך את ברכת הזימון.

בעל הבית מזמן, אף שיש שם אורח – "טוב עין הוא יבורך" (משלי כב, ט), והרי הוא זה שאמר כל דכפין ייתי וייכול. המזמן מחזיק את הכוס בברכת המזון – ואולי גם האחרים צריכים לנהוג כן.

אין להסב בזמן אמירת ברכת המזון, אלא יש לאומרו באימה וביראה (טור). אך בזמן שתיית הכוס צריכים להסב.

שכח ולא היסב בכוס שלישי או רביעי – כתב הרמ"א שאינו חוזר ושותה בהסיבה. אין לשתות בין הכוס הג' והרביעי כדי שלא להיראות שמרבה על הכוסות.

בזמן אמירת "שפוך חמתך" נוהגים לפתוח את הדלת כדי לזכור שזו ליל שימורים ואין אנו מתיראים בו משום דבר, ובזכות אמונה זו יבוא משיח וישפוך הקב"ה חמתו על הגוים.

יש נוהגים למזוג את הכוס הרביעי קודם שפוך חמתך ויש נוהגים למזוגו לאחר שפוך חמתך. ויש נוהגים למזוג את הכוס הרביעי לכוסות המסובים מכוסו של אליהו ומשלימים הכוסות מיין אחר.

נחלקו בגמ' ובראשונים אם יש כוס חמישי או לא, שאכן יש עוד לשון של גאולה "והבאתי אתכם על הארץ", אולם נחלקו אם תקנו על זה כוס או לא. לכן המנהג הנפוץ הוא למזוג את כוס חמישי אך אין שותים אותו, ומכנים אותו 'כוס של אליהו', כלומר, תיקו – תשבי יתרץ קושיות ואיבעיות, ויכריע במחלוקת זו אם יש כוס חמישי או לא. כוס זה גם מסמל את הגאולה האחרונה בה הקב"ה יביא את כולנו אל הארץ הטובה. מזיגת הכוס עכשיו בליל הסדר בא לרמז שאנו מאמינים בה' שיגאלנו מהרה וישלח לנו את אליהו שיבשרנו על גאולתנו כשם שגאלנו ה' ממצרים.

והמהר"ל כתב שבעת פתיחת הדלת יש לומר תפילה זו:

"הרחמן הוא ישלח לנו במהרה את אליהו הנביא זכור לטוב ויבשר לנו בשורות טובות ישועות ונחמות, כאמור: 'הנה אנוכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום ה' הגדול והנורא, והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם, פן אבוא והכיתי את הארץ חרס', ונאמר: 'הנני שולח

מלאכי ופנה דרך לפני ופתאום יבוא אל היכלו האדון אשר אתם מבקשים
ומלאך הברית אשר אתם חפצים הנה בא, אמר ה' צבא-ות'".

הלל

מוזגים כוס רביעי, גומרים את ההלל על הכוס הרביעי.
מותר ללכת לבית אחר, ואין חובה לומר הלל ואף לא לשתות את כל
הכוסות במקום אחד.

כדאי שיהיו שלשה שיוכלו לענות "כי לעולם חסדו" וכדומה.
לכתחילה יש לגמור את הלל לפני חצות. (רב אהרן קוטלר לא היה
נזהר לומר הלל לפני חצות).

נשים מחויבות בהלל זה כמו שמחויבות בארבע כוסות.
אף שבדרך כלל אומרים הלל בעמידה בלילה זה אומרים אותו
בישיבה דרך הסיבה וחירות.

אחר שגומר את ההלל קורא הלל הגדול, ואחר כך אומר ברכת השיר
- נשמת וישתבח.

יש נוסחאות שונים לגבי סיום הברכה:

- (א) יש שאומרים שאחרי הלל (ולפני שאומרים הלל הגדול) אומרים
"יהללוך" וכו' ולא מסיימים את הברכה הרגילה של הלל אלא
אומרים הלל הגדול וברכת השיר ומסיימים בברכה של ישתבח.
(ב) ויש הנוהגים כנ"ל אך מסיימים "בא"י מלך מהולל בתשבחות".
(ג) ויש המדלגים על "יהללוך" ומיד אחרי "הודו לה' כי טוב כל"ח"
אומרים הלל הגדול וברכת השיר וישתבח בנוסח הרגיל.
(ד) ויש הנוהגים כנ"ל אך במקום לסיים בנוסח הרגיל של ישתבח הם
אומרים "יהללוך" ומסיימים "בא"י מלך מהולל בתשבחות".

למה לא מברכים על הלל הנאמר בהגדה? בגלל שלא אומרים את הכל
ביחד ומפסיקים באמצע. ונאמרו בזה עוד כמה תירוצים.
המחבר פוסק שאומרים הלל אחרי ערבית, ואם כן בזמן הברכה יש
לכוין גם להלל שאחר כך.

אחרי ברכת השיר שותים כוס רביעי בהסיבה, ואם שכח ולא הסב
אין שותים שוב שלא יראה כמוסיף על הכוסות.

כדאי לשתות את כל הכוס הרביעי.

**אחרי שתיית הכוס מברכים ברכה אחרונה ויש
להתכוון לפטור בזה גם את הכוס השלישי וגם את הכוס
הרביעי.**

הלל – הקושיות:

למה אין כאן ברכה?

הרי אין להפסיק בהלל, ואיך מפסיקים בלילה זה?

בדרך כלל הלל צריכה להיות בעמידה (הללו עבדי ה' שעומדים

וכו'), ואיך בלילה זה אומרים בישיבה?

איך אומרים הלל בלילה?
למה נשים חייבות בזה, הרי זו מצות עשה שהזמן גרמא?

למה לא מברכים על ההלל?
(א) רב צמח גאון כותב שאין מברכים שיש ספק היכן לברך, בהתחלה או בהמשך.
(ב) ספר המנהגים – ההלל כאן הוא חלק מההגדה, ומכיון שאין מברכים על מצוות ההגדה כמו כן אין מברכים על ההלל.
(ג) בעצם אנו כן נוהגים לברך שהרי אומרים לפיכך וכו'.

למה נאמר בישיבה ולא בעמידה?
(א) מכיון שהוא כל כך ארוך וממושך לא חייבו כאן עמידה – מ"ב.
(ב) זוהי דרך חירות
(ג) רמב"ם – גרי"ז הסביר שבעצם ניתן לתרץ את כל הקושיות בבת אחת - יש הבדל בין הלל של קריאה והלל של שירה. הלל של שירה הוא דוקא בזמן הנס. הלל של קריאה בזמן שמזכירים את הנס בכל שנה ושנה. בהלל של שירה אין צורך בברכה (אולי לא שייך לצוות לשיר, ולכן לא שייך לומר וצונו), ואין צורך לקרוא את כל ההלל, שהינו דבר ספונטני, כמו כן אין צורך בעמידה.
כיון שבלילה זה אין אנו רק מזכירים את מה שהקב"ה הוציא אותנו, אלא אנו כאילו יוצאים עתה ממצרים, הוי הלל של שירה.

נחלקו הראשונים במהותו של הלל בלילה זה, יש אומרים שהוא בגלל המועד ויש שאמרו שהוא בגלל הנס, ויש שאמרו שהוא אינו בגדר קריאה אלא בגדר שירה, ויש שאמרו שהוא בכלל מצוות והגדת לבנך.
אמנם איך שלא נפרש את גדרו, נראה שהוא המרכז והתכלית של כל מה שאנו עושים בלילה זה, שהרי אחרי שגומרים מגיד (והחלק העיקרי של מגיד, שהוא רבן גמליאל אומר וכו') מגיעים לשיא של ההגדה: "לפיכך אנחנו חיבים להודות להלל לשבח לפאר לרומם להדר לברך לעלה ולקלס למי שעשה לאבותינו ולנו את כל הניסים הללו" וכו'.
וכן נראה מהמאמר בגמ' (קטז,א) שרב נחמן שאל את דרו עבדו, "עבדא דמפיק ליה מריה לחירות ויהיב ליה כספא ודהבא מאי בעי למימר ליה, אמר ליה בעי לאודויי ולשבוחי".

נרצה

נרצה לא מובא בשו"ע, אולם מפרשי השו"ע הביאו שיש מנהג לומר פיוטים אחר הסדר.

לכאורה הסדר נגמר – מהר"ל כותב שזו תפילה שכל מה שעשינו עד עכשיו יתקבל ברצון. וזה פירוש הסימן "נרצה".

יש חיוב להרבות בסיפור יציאת מצרים עד שתחטפנו שינה. ובתוספתא כתוב שחייב אדם לעסוק בהלכות פסח כל הלילה. אחר הפיוטים יש נוהגים לומר שיר השירים. הלילה הוא ליל שימורים לכן אין צורך לומר את כל נוסח קריאת שמע על המטה אלא פרשה ראשונה וברכת המפיל.

רק פעמיים בשנה אנו אומרים בנוסח שלנו "לשנה הבאה בירושלים", כאן ובמוצאי יום הכיפורים. והסיבה היא שלמרות כל השמחה והרינה המלווה את החגים הללו, צריכים לזכור שאופיים של שני החגים הללו מאד מאד שונים ממה שהיו בזמן שבית המקדש היה קיים. האופי של יום כיפור בזמן המקדש היה סביב סדר העבודה של כהן הגדול, והיום אין לנו את כל זה. ובליל הסדר המרכז היה הקרבת ואכילת קרבן פסח, והיום אין לנו את כל זה. לכן בסיום של יום הכיפורים, וכן בסיום של ליל הסדר, אנו מזכירים, מכריזים, ואומרים: "לשנה הבאה בירושלים הבנויה". וזה גם פירוש הפיוט "כאשר זכינו לסדר אותו, כן נזכה לעשותו". חסל סידור פסח – ר"ת פסח.

קרבת פסח

כן נזכה לעשותו במהרה בימינו

בכל חג יש שלש מצוות – עליה לרגל, שמחה (חגיגה), ראייה. בפסח יש מצוה רביעית – קרבן פסח מראש חודש התחילו להביא הצאן קרוב לירושלים. כל מי שנמצא בתווך של שלשים יום לירושלים. הוא בערך 1400 קילומטר (ספר התודעה).
שה או עזים זכר בן שנה, תמים.
שחיטה בעזרה אחר קרבן תמיד של בין הערבים ביום י"ד.
מצוות עשה שהיא חובה על גברים ונשים כאחד.
חיוב כרת למי שלא עשה.
אכילה על השובע, ולכן מביאים קרבן חגיגה ואוכלים אותו קודם הפסח.

חייבים לאכול כזית.
חייבים לאכול צלי אש, ומי שאכלו מבושל חייב מלקות.
מברכים שתי ברכות "על אכילת זבח" על החגיגה, ו"על אכילת הפסח" על קרבן פסח.
מי שיש לו ערל בתוך הבית אינו אוכל בקרבן פסח.
צריכים לאכול בחבורה.